

HOOFDSTUK 3 EXORDIUM

1. EXORDIUM 1 (1-8)

a. Ik neem het woord, hoewel anderen het beter zouden kunnen (1)

1 Credo ego vos, iudices, mirari, quid sit quod, cum tot summi
oratores hominesque nobilissimi sedeant, ego potissimum
surrexerim, is qui neque aetate neque ingenio neque auctoritate
sim cum his, qui sedeant, comparandus. Omnes enim hi, quos
5 videtis adesse in hac causa, iniuriam novo scelere conflatam
putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem
temporum non audent. Ita fit, ut adsint propterea quod
officium sequuntur, taceant autem idcirco, quia periculum
vitant.

2. EXORDIUM 2 (9-14)

a. Ondanks allerlei belemmeringen verzoek ik u met aandacht te luisteren (9)

1 His de rebus tantis tamque atrocibus neque satis me commode
dicere neque satis graviter conqueri neque satis libere vociferari
posse intellego. Nam commoditati ingenium, gravitati aetas,
libertati tempora sunt impedimento. Huc accedit summus
5 timor, quem mihi natura pudorque meus attribuit, et vestra
dignitas et vis adversariorum et Sex. Rosci pericula. Quapropter
vos oro atque obsecro, iudices, ut attente bonaque cum venia
verba mea audiatis.

b. Ik zal deze zware taak volbrengen, met of zonder uw steun (10)

1 Fide sapientiaque vestra fretus plus oneris sustuli quam ferre
me posse intellego. Hoc onus si vos aliqua ex parte allevabitis,
feram ut potero studio et industria, iudices; sin a vobis — id,
quod non spero — deserar, tamen animo non deficiam et id
5 quod suscepi, quoad potero, perferam. Quod si perferre non
potero, opprimi me onere officii malo quam id, quod mihi cum

fide semel impositum est, aut propter perfidiam abicere aut propter infirmitatem animi deponere.

c. We hopen dat u, Marcus Fannius, een streng vonnis zult vellen (11)

1 Te quoque magnopere, M. Fanni, quaeso, ut, qualem te iam
antea populo Romano praeuisti, cum huic eidem quaestioni
iudex praeesses, talem te et nobis et rei publicae hoc tempore
impertias. Quanta multitudo hominum convenerit ad hoc
5 iudicium, vides; quae sit omnium mortalium exspectatio, quae
cupiditas, ut acria ac severa iudicia fiant, intellegis. Longo
intervallo iudicium inter sicarios hoc primum committitur,
cum interea caedes indignissimae maximaeque factae sunt;
omnes hanc quaestionem te praetore manifestis maleficiis
10 cotidianoque sanguine dimisso virtutis ostentui sperant
futuram.

d. Straf de wandaden zo streng mogelijk om verdere slachtpartijen te voorkomen (12)

1 Qua vociferatione in ceteris iudiciis accusatores uti consuerunt,
ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. Petimus abs
te, M. Fanni, a vobisque, iudices, ut quam acerrime maleficia
vindicetis, ut quam fortissime hominibus audacissimis
5 resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui vester animus
sit, ostendetis, eo prorumpere hominum cupiditatem et scelus
et audaciam, ut non modo clam, verum etiam hic in foro ante
tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes vestros, iudices, inter ipsa
subsellia caedes futurae sint.

e. De aanklagers zijn de gewetenloze daders, de aangeklaagde het slachtoffer (13)

1 Etenim quid aliud hoc iudicio temptatur, nisi ut id fieri liceat?
Accusant ii, qui in fortunas huius invaserunt, causam dicit is,
cui praeter calamitatem nihil reliquerunt; accusant ii, quibus
occidi patrem Sex. Rosci bono fuit, causam dicit is, cui non
5 modo luctum mors patris attulit, verum etiam egestatem;
accusant ii, qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt, causam

dicit is, qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum praesidio venit,
ne hic ibidem ante oculos vestros trucidetur; denique accusant
ii, quos populus poscit, causam dicit is, qui unus relictus ex
10 illorum nefaria caede restat.

f. De feiten zijn schokkender dan mijn verslag ervan (14)

1 Atque ut facilius intellegere possitis, iudices, ea, quae facta
sunt, indigniora esse, quam haec sunt, quae dicimus, ab initio
res, quemadmodum gesta sit, vobis exponemus, quo facilius
et huius hominis innocentissimi miserias et illorum audacias
5 cognoscere possitis et rei publicae calamitatem.

HOOFDSTUK 4 NARRATIO

1. HET SLACHTOFFER, SEXTUS ROSCIUS SENIOR (15-18)

a. Sextus Roscius senior was een rijk en alom gerespecteerd man, van wiens erfenis zijn zoon is beroofd (15)

- 1 Sex. Roscius, pater huiusce, municeps Amerinus fuit, cum
genere et nobilitate et pecunia non modo sui municipi, verum
etiam eius vicinitatis facile primus, tum gratia atque hospitiis
florens hominum nobilissimorum. Nam cum Metellis, Serviliis,
5 Scipionibus erat ei non modo hospitium, verum etiam
domesticus usus et consuetudo, quas, ut aequum est, familias
honestatis amplitudinisque gratia nomino. Itaque ex suis
omnibus commodis hoc solum filio reliquit; nam patrimonium
domestici praedones vi ereptum possident, fama et vita
10 innocentis ab hospitibus amicisque paternis defenditur.

b. Sextus Roscius senior stond steeds aan de kant van Sulla en was blij met zijn overwinning (16)

1 Hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc
tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas et salus in
discrimen veniret, praeter ceteros in ea vicinitate eam partem
causamque opera, studio, auctoritate defendit. Etenim rectum
5 putabat pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse
honestissimus inter suos numerabatur. Posteaquam victoria
constituta est ab armisque recessimus, cum proscriberentur
homines atque ex omni regione caperentur ii, qui adversarii
fuisse putabantur, erat ille Romae frequens atque in foro et
10 in ore omnium cotidie versabatur, magis ut exsultare victoria
nobilitatis videretur quam timere, ne quid ex ea calamitatis
sibi accideret.

c. De schurkachtige Roscii uit Ameria waren de vijanden van Sextus Roscius senior (17)

1 Erant ei veteres inimicitiae cum duobus Rosciis Amerinis,
quorum alterum sedere in accusatorum subselliis video,
alterum tria huiusce praedia possidere audio; quas inimicitias
si tam cavere potuisset, quam metuere solebat, viveret. Neque
5 enim, iudices, iniuria metuebat. Nam duo isti sunt T. Roscii —
quorum alteri Capitoni cognomen est, iste, qui adest, Magnus
vocatur — homines eiusmodi: alter plurimarum palmarum
vetus ac nobilis gladiator habetur, hic autem nuper se ad eum
lanistam contulit, qui que ante hanc pugnam tiro esset, quod
10 sciam, facile ipsum magistrum scelere audaciaque superavit.

d. Magnus is de verdachte in deze zaak (18)

1 Nam cum hic Sex. Roscius esset Ameriae, T. autem iste Roscius
Romae, cum hic filius assiduus in praediis esset cumque se
voluntate patris rei familiari vitaeque rusticae dedisset, iste
autem frequens Romae esset, occiditur ad balneas Pallacinas
5 rediens a cena Sex. Roscius. Spero ex hoc ipso non esse

obscurum, ad quem suspicio malefici pertineat; verum id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit, hunc affinem culpae iudicatote.

2. HET BONDGENOOTSCHAP VAN MAGNUS, CAPITO EN CHRYSOGONUS (19-22)

a. Mallius Glaucia meldde de moord op Sextus Roscius razendsnel aan Capito (19)

1 Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nuntiat Mallius Glaucia
quidam, homo tenuis, libertinus, cliens et familiaris istius
T. Rosci, et nuntiat domum non fili, sed T. Capitonis inimici; et
cum post horam primam noctis occisus esset, primo diluculo
5 nuntius hic Ameriam venit; decem horis nocturnis sex et
quingenta milia passuum cisiis pervolavit, non modo
ut exoptatum inimico nuntium primus afferret, sed etiam
cruorem inimici quam recentissimum telumque paulo ante e
corpore extractum ostenderet.

b. De dood van Sextus Roscius wordt aan Chrysogonus bericht; een complot wordt gesmeed (20)

1 Quadriduo quo haec gesta sunt, res ad Chrysogonum in
castra L. Sullae Volaterras defertur; magnitudo pecuniae
demonstratur; bonitas praediorum — nam fundos decem et
tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt -, huius inopia
5 et solitudo commemoratur; demonstrant, cum pater huiusce
Sex. Roscius, homo tam splendidus et graciosus, nullo negotio
sit occisus, perfacile hunc hominem incautum et rusticum et
Romae ignotum de medio tolli posse; ad eam rem operam
suam pollicentur. Ne diutius teneam, iudices, societas coitur.

c. Sextus Roscius op de proscriptielijst; Chrysogonus opkoper van zijn landgoederen (21)

1 Cum nulla iam proscriptionis mentio fieret, cum etiam, qui
antea metuerant, redirent ac iam defunctos sese periculis
arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Rosci, hominis
studiosissimi nobilitatis, cuius bonorum manceps fit
5 Chrysogonus; tria praedia vel nobilissima Capitoni propria
traduntur, quae hodie possidet; in reliquas omnes fortunas

iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit, impetum facit. Haec omnia, iudices, imprudente L. Sulla facta esse certo scio.

d. Iedereen kan onder zijn personeel een rotte appel hebben (22)

1 Neque enim mirum, cum eodem tempore et ea, quae praeterita sunt, sanet et ea, quae videntur instare, praeparet, cum et pacis constituendae rationem et belli gerendi potestatem solus habeat, cum omnes in unum spectent, unus omnia gubernet,

5 cum tot tantisque negotiis distentus sit, ut respirare libere non possit, si aliquid non animadvertat, cum praesertim tam multi occupationem eius observent tempusque aucupentur ut, simul atque ille despexerit, aliquid huiuscemodi moliantur. Huc accedit quod, quamvis ille felix sit, sicut est, tamen in tanta

10 felicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminem neque servum neque libertum improbum habeat.

3. HET GEZANTSCHAP NAAR VOLTERRA (23-26)

a. Sextus Roscius junior uit huis gegooid, zijn bezittingen ingepikt door Magnus (23)

1 Interea iste T. Roscius, vir optimus, procurator Chrysogoni,
Ameriam venit, in praedia huius invadit, hunc miserum,
luctu perditum, qui nondum etiam omnia paterno funeri
iusta solvisset, nudum eicit domo atque focis patriis disque
5 penatibus praecipitem, iudices, exturbat, ipse amplissimae
pecuniae fit dominus. Qui in sua re fuisset egentissimus, erat,
ut fit, insolens in aliena: multa palam domum suam auferebat,
plura clam de medio removebat, non pauca suis adiutoribus
large effuseque donabat, reliqua constituta auctione vendebat.

b. De inwoners van Ameria zijn verontwaardigd over het optreden van Magnus (24)

1 Quod Amerinis usque eo visum est indignum, ut urbe
tota fletus gemitusque fieret. Etenim multa simul ante
oculos versabantur: mors hominis florentissimi Sex. Rosci
crudelissima, fili autem eius egestas indignissima, cui de tanto
5 patrimonio praedo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrum

patrium reliquisset, bonorum emptio flagitiosa, possessio, furta, rapinae, donationes. Nemo erat, qui non ardere omnia mallet quam videre in Sex. Rosci, viri optimi atque honestissimi, bonis iactantem se ac dominantem T. Roscium.

c. De inwoners van Ameria sturen een gezantschap naar Sulla; Chrysogonus komt tussenbeide (25)

1 Itaque decurionum decretum statim fit, ut decem primi proficiscantur ad L. Sullam doceantque eum, qui vir Sex. Roscius fuerit, conquerantur de istorum scelere et iniuriis, orent, ut et illius mortui famam et fili innocentis fortunas
5 conservatas velit. Atque ipsum decretum, quaeso, cognoscite.

DECRETUM DECURIONUM

Legati in castra veniunt. Intellegitur, iudices, id quod iam ante dixi, imprudente L. Sulla scelera haec et flagitia fieri. Nam statim Chrysogonus et ipse ad eos accedit et homines nobiles allegat, qui peterent ne ad Sullam adirent, et omnia Chrysogonum,
10 quae vellent, esse facturum pollicerentur.

d. Chrysogonus c.s. geven de landgoederen niet terug (26)

- 1 Usque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet quam de
his rebus Sullam doceri. Homines antiqui, qui ex sua natura
ceteros fingerent, cum ille confirmaret sese nomen Sex.
Rosci de tabulis exempturum, praedia vacua filio traditurum,
5 cumque id ita futurum T. Roscius Capito, qui in decem
legatis erat, appromitteret, crediderunt; Ameriam re inorata
reverterunt. Ac primo rem differre cotidie ac procrastinare isti
coeperunt, deinde aliquanto lentius nihil agere atque deludere,
postremo, id quod facile intellectum est, insidias vitae huiusce
10 Sex. Rosci parare neque sese arbitrari posse diutius alienam
pecuniam domino incolumi obtinere.

4. SEXTUS ROSCIUS JUNIOR GAAT NAAR ROME (27-29.3)

a. Sextus Roscius wordt opgevangen door Caecilia (27)

1 Quod hic simul atque sensit, de amicorum cognatorumque
sententia Romam confugit et sese ad Caeciliam, Nepotis
sororem, Baliarici filiam, quam honoris causa nomino,
contulit, qua pater usus erat plurimum. In qua muliere,
5 iudices, etiam nunc, id quod omnes semper existimaverunt,
quasi exempli causa vestigia antiqui officii remanent. Ea Sex.
Roscium inopem, eiectum domo atque expulsum ex suis bonis,
fugientem latronum tela et minas recepit domum hospitique
oppresso iam desperatoque ab omnibus opitulata est. Eius
10 virtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius vivus in reos
quam occisus in proscriptos referretur.

b. De beslissing om Sextus Roscius voor vadermoord aan te klagen (28-29.3)

1 Nam postquam isti intellexerunt summa diligentia vitam Sex.
Rosci custodiri neque sibi ullam caedis faciendae potestatem
dari, consilium ceperunt plenum sceleris et audaciae, ut
nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rem aliquem
5 accusatorem veterem compararent, qui de ea re posset dicere
aliquid, in qua re nulla subesset suspicio, denique ut, quoniam
crimine non poterant, tempore ipso pugnarent. Ita loqui
homines: quod iudicia tam diu facta non essent, condemnari
eum oportere, qui primus in iudicium adductus esset; huic
10 autem patronos propter Chrysogoni gratiam defuturos; de
bonorum venditione et de ista societate verbum esse facturum
neminem; ipso nomine parricidi et atrocitate criminis fore, ut
hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset.
Hoc consilio atque adeo hac amentia impulsus, quem ipsi, cum
15 cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis
tradiderunt.

HOOFDSTUK 6 ARGUMENTATIO 1

1. ROSCIUS HEEFT NIET HET KARAKTER VAN EEN VADERMOORDENAAR (37-41)

a. Zo'n gruwelijke moord begaat alleen een verdorven karakter (37-38)

1 Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. Scelestum, di
immortales! ac nefarium facinus atque eiusmodi, quo uno
maleficio scelera omnia complexa esse videantur! Etenim si,
id quod praeclare a sapientibus dicitur, vultu saepe laeditur
5 pietas, quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui
mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet,
iura divina atque humana cogebant?

In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita
raro exstitit ut, si quando auditum sit, portentis ac prodigi
10 simile numeretur, quibus tandem tu, C. Eruci, argumentis
accusatorem censes uti oportere? Nonne et audaciam eius,
qui in crimen vocetur, singularem ostendere et mores feros
immanemque naturam et vitam vitiis flagitiisque omnibus
deditam, denique omnia ad perniciem profligata atque perdita?
15 Quorum tu nihil in Sex. Roscium ne obiciendi quidem causa
contulisti.

b. Sextus Roscius is een rustige jongeman van het platteland (39)

1 Patrem occidit Sex. Roscius. Qui homo? Adulescentulus
corruptus et ab hominibus nequam inductus? Annos natus
maior quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax et
saepe in caede versatus. At hoc ab accusatore ne dici quidem
5 audistis. Luxuries igitur hominem nimirum et aeris alieni
magnitudo et indomitae animi cupiditates ad hoc scelus
impulerunt? De luxuria purgavit Erucius, cum dixit hunc ne
in convivio quidem ullo fere interfuisse. Nihil autem umquam
debut. Cupiditates porro quae possunt esse in eo qui, ut ipse
10 accusator obiecit, ruri semper habitavit et in agro colendo
vixerit? Quae vita maxime disiuncta a cupiditate et cum officio
coniuncta est.

c. Er is geen enkele reden aan te voeren waarom Roscius senior zijn enige zoon haatte (40-41)

1 Quae res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit?
‘Patri’ inquit ‘non placebat.’ Patri non placebat? Quam ob
causam? Necessae est enim eam quoque iustam et magnam
et perspicuam fuisse. Nam ut illud incredibile est, mortem
5 oblatam esse patri a filio sine plurimis et maximis causis, sic
hoc veri simile non est, odio fuisse parenti filium sine causis
multis et magnis et necessariis.
Rursus igitur eodem revertamur et quaeramus, quae tanta vitia
fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. At perspicuum
10 est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa,
quem procrearat? At is quidem fuit omnium constantissimus.
Ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque amens pater
neque perditus filius fuerit, neque odi causam patri neque
sceleris filio fuisse.

2. ROSCIUS HEEFT NIET HET KARAKTER EN OOK GEEN MOTIEF OM ZIJN VADER TE VERMOORDEN (42-44)

a. Het is toch een zegen als een zoon de landerijen van zijn vader beheert? (42-43)

1 'Nescio' inquit 'quae causa odi fuerit; fuisse odium intellego,
quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus
est, secum omni tempore volebat esse, hunc in praedia rustica
relegavit.' Quod Erucio accidebat in mala nugatoriaque
5 accusatione, idem mihi usu venit in causa optima: ille
quomodo crimen commenticium confirmaret, non inveniebat,
ego res tam leves, qua ratione infirmem ac diluam, reperire non
possum.

Quid ais, Eruci? Tot praedia, tam pulchra, tam fructuosa
10 Sex. Roscius filio suo relegationis ac supplici gratia colenda
ac tuenda tradiderat? Quid? Hoc patres familiae, qui liberos
habent, praesertim homines illius ordinis ex municipiis
rusticanis, nonne optatissimum sibi putant esse filios suos
rei familiari maxime servire et in praediis colendis operae
15 plurimum studique consumere?

b. Wat een vader uit liefde voor zijn zoon deed, kwalificeert u als straf (44)

1 An amandarat hunc sic ut esset in agro ac tantummodo
aleretur ad villam, ut commodis omnibus careret? Quid? Si
constat hunc non modo colendis praediis praefuisse, sed certis
fundis patre vivo frui solitum esse, tamenne haec a te vita
5 eius rusticana relegatio atque amandatio appellabitur? Vides,
Eruci, quantum distet argumentatio tua ab re ipsa atque a
veritate: quod consuetudine patres faciunt, id quasi novum
reprehendis; quod benevolentia fit, id odio factum criminaris;
quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplici
10 causa fecisse dicis.

4. DE AANKLAGER HEEFT GEEN BEWIJS VOOR ZOGENAAMD MOTIEF VOOR VADERMOORD (52-54)

a. Roscius zou worden onterfd door zijn vader (52)

1 Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc, opinor,
ostenditur, Eruci, quod hunc ruri esse patiebatur. Numquid est
aliud? 'Immo vero' inquit 'est; nam istum exheredare in animo
habebat.' Audio; nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat;
5 nam illa, opinor, tu quoque concedis levia esse atque inepta:
'Convivia cum patre non inibat.' Quippe, qui ne in oppidum
quidem nisi perraro veniret. 'Domum suam istum non fere
quisquam vocabat.' Nec mirum, qui neque in urbe viveret
neque revocaturus esset.

b. Roscius zou worden onterfd door zijn vader (vervolg) (53)

1 Verum haec tu quoque intellegis esse nugatoria; illud, quod
coepimus, videamus, quo certius argumentum odi reperiri
nullo modo potest. 'Exheredare pater filium cogitabat.' Mitto
quaerere, qua de causa; quaero, qui scias; tametsi te dicere
5 atque enumerare causas omnes oportebat, et id erat certi
accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret, explicare

omnia vitia ac peccata fili, quibus incensus parens potuerit
animum inducere, ut naturam ipsam vinceret, ut amorem
illum penitus insitum eiceret ex animo, ut denique patrem
10 esse sese oblivisceretur; quae sine magnis huiusce peccatis
accidere potuisse non arbitror.

c. Roscius zou worden onterfd door zijn vader (slot) (54)

1 Verum concedo tibi, ut ea praetereas, quae, cum taces, nulla esse
concedis; illud quidem, voluisse exheredare, certe tu planum
facere debes. Quid ergo affers, quare id factum putemus? Vere
nihil potes dicere; finge aliquid saltem commode, ut ne plane
5 videaris id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunae et
horum virorum talium dignitati illudere. 'Exheredare filium
voluit.' Quam ob causam? 'Nescio.' Exheredavitne? 'Non.' Quis
prohibuit? 'Cogitabat.' Cogitabat? Cui dixit? 'Nemini.' Quid est
aliud iudicio ac legibus ac maiestate vestra abuti ad quaestum
10 atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare atque id obicere,
quod planum facere non modo non possis, verum ne coneris
quidem?

HOOFDSTUK 7 ARGUMENTATIO 2

1. AANVAL OP MAGNUS (83-88)

a. Cicero wordt in deze zaak alleen gedreven door het belang van zijn cliënt (83)

1 Venio nunc eo, quo me non cupiditas ducit, sed fides. Nam
si mihi liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus
possem crescere; quod certum est non facere, dum utrumvis
licebit. Is enim mihi videtur amplissimus, qui sua virtute
5 in altiorem locum pervenit, non qui ascendit per alterius
incommodum et calamitatem. Desinamus aliquando ea
scrutari, quae sunt inania; quaeramus ibi maleficium, ubi et est
et inveniri potest; iam intelleges, Eruci, certum crimen quam
multis suspicionibus coarguatur, tametsi neque omnia dicam
10 et leviter unumquidque tangam. Neque enim id facerem, nisi
necesse esset, et id erit signi me invitum facere, quod non
persequar longius quam salus huius et mea fides postulabit.

b. Cui bono? (84)

1 Causam tu nullam reperiabas in Sex. Roscio; at ego in T. Roscio
reperio. Tecum enim mihi res est, T. Rosci, quoniam istic
sedes ac te palam adversarium esse profiteris. De Capitone
post viderimus, si, quemadmodum paratum esse audio, testis
5 prodierit: tum alias quoque suas palmas cognoscet, de quibus
me ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus
Romanus verissimum et sapientissimum iudicem putabat,
identidem in causis quaerere solebat, 'cui bono' fuisset. Sic vita
hominum est, ut ad maleficium nemo conetur sine spe atque
10 emolumento accedere.

c. Zelfs voor de strengste rechter wil Cicero Roscius verdedigen (85)

1 Hunc quaesitorem ac iudicem fugiebant atque horrebant ii,
quibus periculum creabatur, ideo quod, tametsi veritatis erat
amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam
quam applicatus ad severitatem videbatur. Ego, quamquam
5 praeest huic quaestioni vir et contra audaciam fortissimus et
ab innocentia clementissimus, tamen facile me paterer vel illo
ipso acerrimo iudice quaerente vel apud Cassianos iudices,
quorum etiam nunc ii, quibus causa dicenda est, nomen ipsum
reformidant, pro Sex. Roscio dicere.

d. Het is duidelijk wie voordeel heeft gehad bij de misdaad (86)

1 In hac enim causa cum viderent illos amplissimam pecuniam
possidere, hunc in summa mendicitate esse, illud quidem
non quaerent, cui bono fuisset, sed eo perspicuo crimen
et suspicionem potius ad praedam adiungerent, quam ad
5 egestatem. Quid si accedit eodem ut tenuis antea fueris? Quid
si ut avarus? Quid si ut audax? Quid si ut illius, qui occisus

est, inimicissimus? Num quaerenda causa, quae te ad tantum
facinus adduxerit? Quid ergo horum negari potest? Tenuitas
hominis eiusmodi est, ut dissimulari non queat atque eo magis
10 eluceat, quo magis occultatur.

e. Het karakter van T. Roscius Magnus (87)

1 Avaritiam praefers, qui societatem coieris de municipis
cognatique fortunis cum alienissimo. Quam sis audax, ut alia
obliviscar, hinc omnes intellegere potuerunt, quod ex tota
societate, hoc est ex tot sicariis, solus tu inventus es, qui cum
5 accusatoribus sederes atque os tuum non modo ostenderes,
sed etiam offerres. Inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio et
magnas rei familiaris controversias concedas, necesse est.

f. Wie is de meest waarschijnlijke moordenaar van Sextus Roscius senior? (88)

1 Restat, iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roscium
occiderit, is, ad quem morte eius divitiae venerint, an is, ad
quem mendicitas, is, qui antea tenuis fuerit, an is, qui postea
factus sit egentissimus, is, qui ardens avaritia feratur infestus
5 in suos, an is, qui semper ita vixerit, ut quaestum nosset nullum,
fructum autem eum solum, quem labore peperisset, is, qui
omnium sectorum audacissimus sit, an is, qui propter fori
iudiciorumque insolentiam non modo subsellia, verum etiam
urbem ipsam reformidet, postremo, iudices, id quod ad rem
10 mea sententia maxime pertinet, utrum inimicus potius an
filius.

3. WIJZE EN BERICHTGEVING VAN DE MOORD: EEN ALTERNATIEF SCENARIO (92-98)

a. Wie had de gelegenheid om de moord te plegen? (92)

1 Video igitur causas esse permultas, quae istum impellerent;
videamus nunc, eequae facultas suscipiendi malefici fuerit.
Ubi occisus est Sex. Roscius? – ‘Romae.’ – Quid? Tu, T. Rosci, ubi

tunc eras? – ‘Romae. Verum quid ad rem? Et alii multi.’- Quasi
5 nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc
quaeratur, eum, qui Romae sit occisus, utrum verisimilius sit ab
eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romae fuerit, an ab
eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit.

b. Er waren destijds vele sluipmoordenaars in Rome (93)

1 Age nunc ceteras quoque facultates consideremus. Erat tum
multitudo sicariorum, id quod commemoravit Erucius, et
homines impune occidebantur. Quid? Ea multitudo quae erat?
Opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati, aut eorum,
5 qui ab iis conducebantur, ut aliquem occiderent. Si eos putas
qui alienum appetebant, tu es in eo numero, qui nostra pecunia
dives es; sin eos, quos qui levioere nomine appellant, percussores
vocant, quaere, in cuius fide sint et clientela; mihi crede, aliquem
de societate tua reperies; et, quicquid tu contra dixeris, id cum
10 defensione nostra contendito; ita facillime causa Sex. Rosci
cum tua conferetur.

c. De tegenwerping van T. Roscius Magnus (94)

- 1 Dices: 'Quid postea, si Romae assiduus fui?' Respondebo: 'At ego omnino non fui.' - 'Fateor me sectorem esse, verum et alii multi.' - 'At ego,' ut tute arguis, 'agricola et rusticus.' - 'Non continuo, si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius.' -
- 5 'At ego profecto, qui ne novi quidem quemquam sicarium, longe absum ab eiusmodi crimine.' Permulta sunt, quae dici possunt, quare intellegatur summam tibi facultatem fuisse malefici suscipiendi; quae non modo idcirco praetereo, quod te ipsum non libenter accuso, verum eo magis etiam, quod si
- 10 de illis caedibus velim commemorare, quae tum factae sunt ista eadem ratione, qua Sex. Roscius occisus est, vereor ne ad plures oratio mea pertinere videatur.

d. De brutaliteit van T. Roscius Magnus! (95)

1 Videamus nunc strictim, sicut cetera, quae post mortem Sex.
Rosci abs te, T. Rosci, facta sunt; quae ita aperta et manifesta
sunt, ut medius fidius, iudices, invitus ea dicam. Vereor enim,
cuicuiusmodi es, T. Rosci, ne ita hunc videar voluisse servare,
5 ut tibi omnino non pepercerim. Cum hoc vereor et cupio
tibi aliqua ex parte, quod salva fide possim, parcere, rursus
immuto voluntatem meam; venit enim mihi in mentem oris
tui. Tene, cum ceteri socii tui fugerent ac se occultarent, ut
hoc iudicium non de illorum praeda, sed de huius maleficio
10 fieri videretur, potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in
iudicio versarere et sederes cum accusatore? Qua in re nihil
aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua
cognoscatur et impudentia.

e. Mallius Glaucia, cliënt van T. Roscius Magnus, brengt het nieuws als eerste naar Ameria, naar T. Roscius Capito (96)

- 1 Occiso Sex. Roscio quis primus Ameriam nuntiat? Mallius
Glaucia, quem iam antea nominavi, tuus cliens et familiaris.
Quid attinuit eum potissimum nuntiare, quod, si nullum iam
ante consilium de morte ac de bonis eius inieras, nullamque
5 societatem neque sceleris neque praemi cum homine ullo
coieras, ad te minime omnium pertinebat? - 'Sua sponte Mallius
nuntiat.' - Quid, quaeso, eius intererat? An, cum Ameriam
non huiusce rei causa venisset, casu accidit ut id, quod Romae
audierat, primus nuntiaret? Cuius rei causa venerat Ameriam?
10 'Non possum' inquit 'divinare.' Eo rem iam adducam, ut nihil
divinatione opus sit. Qua ratione T. Roscio Capitoni primo
nuntiavit? Cum Ameriae Sex. Rosci domus, uxor liberique
essent, cum tot propinqui cognatique optime convenientes,
qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuntius,
15 T. Roscio Capitoni potissimum nuntiaret?

f. Hoe wist Mallius Glaucia van de dood van Sextus Roscius? (97)

1 Occisus est a cena rediens; nondum lucebat, cum Ameriae
scitum est. Quid hic incredibilis cursus, quid haec tanta celeritas
festinatioque significat? Non quaero, quis percusserit; nihil
est, Glaucia, quod metuas; non excutio te, si quid forte ferri
5 habuisti, non scrutor; nihil ad me arbitror pertinere, quoniam,
cuius consilio occisus sit, invenio, cuius manu sit percussus,
non laboro. Unum hoc sumo, quod mihi apertum tuum scelus
resque manifesta dat: ubi aut unde audivit Glaucia? Qui
tam cito scivit? Fac audisse statim; quae res eum nocte una
10 tantum itineris contendere coegit? Quae necessitas eum tanta
premebat ut, si sua sponte iter Ameriam faceret, id temporis
Roma proficisceretur, nullam partem noctis requiesceret?

g. Een levendige beschrijving van de moord (98)

1 Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quaerenda
aut coniectura capienda est? Nonne vobis haec, quae audistis,
cernere oculis videmini, iudices? Non illum miserum, ignarum
casus sui, redeuntem a cena videtis, non positas insidias, non
5 impetum repentinum? Non versatur ante oculos vobis in
caede Glaucia? Non adest iste T. Roscius? Non suis manibus
in curru collocat Automedontem illum, sui sceleris acerbissimi
nefariaeque victoriae nuntium? Non orat, ut eam noctem
pervigilet, ut honoris sui causa laboret, ut Capitoni quam
10 primum nuntiet?

HOOFDSTUK 8 ARGUMENTATIO 3

1. SCHETS VAN DE DERDE VERDACHTE: CHRYSOGONUS (124-129)

a. Een gouden naam: Chrysogonus (124)

- 1 Venio nunc ad illud nomen aureum, sub quo nomine tota
societas latuit; de quo, iudices, neque quomodo dicam, neque
quomodo taceam, reperire possum. Si enim taceo, vel maximam
partem relinquo; sin autem dico, vereor, ne non ille solus,
5 id quod ad me nihil attinet, sed alii quoque plures laesos sese
putent. Tametsi ita se res habet, ut mihi in communem causam
sectorum dicendum nihil magnopere videatur; haec enim
causa nova profecto et singularis est.

b. Hoe konden de goederen van Sextus Roscius verkocht worden? (125)

1 Bonorum Sex. Rosci emptor est Chrysogonus. Primum hoc
videamus: eius hominis bona qua ratione venierunt aut
quomodo venire potuerunt? Atque hoc non ita quaeram,
iudices, ut id dicam esse indignum, hominis innocentis bona
5 venisse - si enim haec audientur ac libere dicentur, non fuit
tantus homo Sex. Roscius in civitate ut de eo potissimum
conqueramur - verum ego hoc quaero: qui potuerunt ista ipsa
lege, quae de proscriptione est, sive Valeria est sive Cornelia -
non enim novi nec scio - verum ista ipsa lege bona Sex. Rosci
10 venire qui potuerunt?

c. De goederen van Sextus Roscius zijn niet volgens de wet verkocht (126)

1 Scriptum enim ita dicunt esse: ut aut eorum bona veneant
'qui proscripti sunt' - quo in numero Sex. Roscius non est -
aut eorum 'qui in adversariorum praesidiis occisi sunt'. Dum
praesidia ulla fuerunt, in Sullae praesidiis fuit; posteaquam ab
5 armis omnes recesserunt, in summo otio rediens a cena Romae

occisus est. Si lege, bona quoque lege venisse fateor. Sin autem constat contra omnes non modo veteres leges, verum etiam novas occisum esse, bona quo iure aut quo more aut qua lege venierint, quaero.

d. Alleen Chrysogonus was verantwoordelijk (127)

- 1 In quem hoc dicam, quaeris, Eruci. Non in eum, quem vis et putas; nam Sullam et oratio mea ab initio et ipsius eximia virtus omni tempore purgavit. Ego haec omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malum civem Roscium fuisse fingeret,
- 5 ut eum apud adversarios occisum esse diceret, ut his de rebus a legatis Amerinorum doceri L. Sullam passus non sit. Denique etiam illud suspicor, omnino haec bona non venisse; id quod postea, si per vos, iudices, licitum erit, aperietur.

e. De verkoop van de goederen vond plaats na de daarvoor vastgestelde termijn (128)

1 Opinor enim esse in lege, quam ad diem proscriptiones
venditionesque fiant, nimirum kalendas Iunias. Aliquot post
menses et homo occisus est et bona venisse dicuntur. Profecto
aut haec bona in tabulas publicas nulla redierunt, nosque
5 ab isto nebulone facetius eludimur, quam putamus, aut, si
redierunt, tabulae publicae corruptae aliqua ratione sunt; nam
lege quidem bona venire non potuisse constat. Intellego me
ante tempus, iudices, haec scrutari et propemodum errare, qui,
cum capiti Sex. Rosci mederi debeam, reduviam curem. Non
10 enim laborat de pecunia, non ullius rationem sui commodi
ducit; facile egestatem suam se laturum putat, si hac indigna
suspicionem et ficto crimine liberatus sit.

f. Cicero zal deels uit eigen naam, deels uit naam van Sextus Roscius spreken (129)

1 Verum quaeso a vobis, iudices, ut haec pauca, quae restant, ita
audiatis, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro Sex.
Roscio. Quae enim mihi ipsi indigna et intolerabilia videntur,

5 quaeque ad omnes, nisi providemus, arbitror pertinere, ea pro
me ipso ex animi mei sensu ac dolore pronuntio; quae ad huius
vitam causamque pertineant, et quid hic pro se dici velit et
qua condicione contentus sit, iam in extrema oratione nostra,
iudices, audietis.

2. DE ROL VAN SULLA EN DE PROSCRIPTIES (130-131)

a. Een aantal vragen voor Chrysogonus (130)

1 Ego haec a Chrysogono mea sponte remoto Sex. Roscio quaero:
primum quare civis optimi bona venierint, deinde quare
hominis eius, qui neque proscriptus neque apud adversarios
occisus est, bona venierint, cum in eos solos lex scripta sit,
5 deinde quare aliquanto post eam diem venierint, quae dies in
lege praefinita est, deinde cur tantulo venierint. Quae omnia
si, quemadmodum solent liberti nequam et improbi facere, in
patronum suum voluerit conferre, nihil egerit; nemo est enim,
qui nesciat propter magnitudinem rerum multa multos partim
10 improbante, partim imprudente L. Sulla commisisse.

b. Sulla wist van niets van de misdaden die werden gepleegd (131)

1 Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia praeteriri? Non
placet, iudices, sed necesse est. Etenim si Iuppiter Optimus
Maximus, cuius nutu et arbitrio caelum, terra mariaque reguntur,
5 saepe ventis vehementioribus aut immoderatis tempestatibus
aut nimio calore aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes
delevit, fruges perdidit, quorum nihil pernicii causa divino
consilio, sed vi ipsa et magnitudine rerum factum putamus,
at contra commoda, quibus utimur, lucemque, qua fruimur,
spiritumque, quem ducimus, ab eo nobis dari atque impertiri
10 videmus, quid miramur, iudices, L. Sullam, cum solus rem
publicam regeret orbemque terrarum gubernaret imperique
maiestatem, quam armis receperat, tum legibus confirmaret,
aliqua animadvertere non potuisse? Nisi hoc mirum est, quod
vis divina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit.

HOOFDSTUK 9 PERORATIO

2. VERLOS ONS VAN DE HUIDIGE WREEDHEID! (150-154)

a. De laatste hoop van Sextus Roscius en de staat (150)

1 Verum si a Chrysogono, iudices, non impetramus ut pecunia
nostra contentus sit, vitam ne petat, si ille adduci non potest
ut, cum ademerit nobis omnia, quae nostra erant propria,
ne lucem quoque hanc, quae communis est, eripere cupiat, si
5 non satis habet avaritiam suam pecunia explere, nisi etiam
crudelitati sanguis praebitus sit, unum perfugium, iudices, una
spes reliqua est Sex. Roscio eadem quae rei publicae, vestra
pristina bonitas et misericordia. Quae si manet, salvi etiam
nunc esse possumus; sin ea crudelitas, quae hoc tempore in
10 re publica versata est, vestros quoque animos - id quod fieri
profecto non potest - duriores acerbioresque reddit, actum est,
iudices; inter feras satius est aetatem degere quam in hac tanta
immanitate versari.

b. De rol van de rechters (151)

1 Ad eamne rem vos reservati estis, ad eamne rem delecti
ut eos condemnaretis, quos sectores ac sicarii iugulare non
potuissent? Solent hoc boni imperatores facere cum proelium
committunt, ut in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrentur,
5 milites collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improvise
incidant. Nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emptores
vos hic, tales viros, sedere, qui excipiatis eos, qui de suis
manibus effugerint. Di prohibeant, iudices, ut hoc, quod maiores
consilium publicum vocari voluerunt, praesidium sectorum
10 existimetur!

c. De opkopers willen de kinderen van de vogelvrijverklaarden uit de weg ruimen (152)

- 1 An vero, iudices, vos non intellegitis nihil aliud agi, nisi ut
proscriptorum liberi quavis ratione tollantur, et eius rei initium
in vestro iureiurando atque in Sex. Rosci periculo quaeri?
Dubium est ad quem maleficiū pertineat, cum videatis
5 ex altera parte sectorem, inimicum, sicarium eundemque
accusatorem hoc tempore, ex altera parte egentem, probatum
suis filium, in quo non modo culpa nulla sed ne suspicio
quidem potuit consistere? Numquid hic aliud videtis obstare
Roscio, nisi quod patris bona venierunt?

d. Pas op voor een nieuwe proscriptie (153)

1 Quodsi id vos suscipitis et eam ad rem operam vestram
profitemini, si idcirco sedetis ut ad vos adducantur eorum liberi,
quorum bona venierunt, cavete, per deos immortales! iudices,
ne nova et multo crudelior per vos proscriptio instaurata esse
5 videatur. Illam priorem, quae facta est in eos, qui arma capere
potuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius
quam more maiorum comparatum est, publico consilio factum
videretur, hanc vero, quae ad eorum liberos atque ad infantium
puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio a vobis reicitis
10 et aspernamini, videte, per deos immortales! quem in locum
rem publicam perventuram putetis!

e. We moeten af van de wreedheid in de staat (154)

1 Homines sapientes et ista auctoritate et potestate praeditos,
qua vos estis, ex quibus rebus maxime res publica laborat, iis
maxime mederi convenit. Vestrum nemo est quin intellegat
populum Romanum, qui quondam in hostes lenissimus
5 existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare.
Hanc tollite ex civitate, iudices, hanc pati nolite diutius in hac
re publica versari. Quae non modo id habet in se mali, quod tot
cives atrocissime sustulit, verum etiam hominibus lenissimis
ademit misericordiam consuetudine incommodorum. Nam
10 cum omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus aut audimus,
etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum
sensem omnem humanitatis ex animis amittimus.